

ROHANI Ab. Ghani
Universiti Utara Malaysia

BRITISH SEBAGAI CARETAKER DI INDONESIA 1945-1946

BRITISH AS 'CARETAKER' IN INDONESIA 1945-1946

Pendudukan British ke atas Indonesia merupakan satu perkara yang menarik untuk dibincangkan. Ini kerana kuasa besar itu bukan merupakan kuasa yang menjajah Indonesia, sebaliknya negara itu dijajah oleh Belanda. Pemilihan British sebagai caretaker sepanjang tempoh transisi kuasa (1945-1946) berasaskan dasar mereka lebih bersifat sederhana berbanding dengan Belanda. Di samping itu juga dari segi reputasi, Belanda telah menerima kekalahan yang teruk di tangan Kuasa Paksi di Eropah semasa Perang Dunia Kedua (PD II). Kesediaan British dalam menerima tanggungjawab tersebut juga didorong tujuan untuk memulihkan kuasa mereka yang telah merosot dengan teruk akibat kekalahan di tangan Jepun di Asia Tenggara (AT) dalam PD II. Selain itu, kesanggupan British juga didorong oleh kedudukan Belanda sebagai sekutu utama British di Asia Tenggara sejak tahun 1824 lagi. Ia merupakan sebahagian daripada manifestasi hubungan erat British-Belanda yang disifatkan sebagai Lords of the East dan ideologi perkongsian dalam konteks hubungan British dengan sekutu Barat yang lain di Asia Tenggara. Namun begitu, agenda besar dasar luar British selepas perang ialah memastikan survival kuasa Barat ke atas AT. Artikel ini membincangkan mengenai pelaksanaan dasar-dasar British terhadap Indonesia bagi memastikan seluruh objektif kuasa-kuasa Barat amnya dan British khususnya tercapai. Secara perbandingannya, dasar British lebih bersifat diplomatik manakala Belanda lebih cenderung menggunakan pendekatan ketenteraan. Natijahnya mereka lebih diterima oleh para pejuang revolusi Indonesia berbanding dengan Belanda. Pendudukan British yang hanya mengambil masa kurang dari dua tahun itu sebenarnya memberikan kesan yang besar terhadap sejarah kemerdekaan Indonesia. Selanjutnya British telah terlibat dalam siri rundingan penyerahan kuasa Belanda kepada Indonesia yang membawa kepada Konferensi Meja Bundar pada 27 Disember 1949. Penulisan ini menggunakan pendekatan histriografi dan sumber-sumber utama yang digunakan ialah rekod-rekod British yang dirujuk di British National Archive, Kew, London. Di samping itu, sumber-sumber sekunder seperti buku-buku juga turut dirujuk.

Katakunci: *Perang Dunia Kedua, Lords of the East, ideologi perkongsian, Revolusi Indonesia*

The British occupation of Indonesia is an interesting topic for discussion. This is due to the fact that this superpower never colonized Indonesia. Instead, Indonesia was colonized by Dutch. Britain was chosen as the caretaker during the 1945-1946 transition periods after Second World War (WW2) by virtue of the fact that they were more moderate nation in comparison with Dutch. Besides that, Dutch did not have a good reputation as it had lost badly at the hand of the Allied powers in Europe during WW2. Britain's readiness to assume the responsibility was attributable to their need to strengthen power after suffering severe losses at the hand of the Japanese during WW2 in Southeast Asia. As well as the afore-mentioned, Britain's willingness was also due to the fact that Dutch had been a major British ally in Southeast Asia since 1824. This was a partial manifestation of the British-Dutch close alliance as Lords of the East and as an ideology of partnership in the context of Britain's alliance with other Western allies in Southeast Asia. It also related with the great agenda in Britain's foreign policy, however, was the continuity or survival of western powers over Southeast Asia. This article discusses the implementation of Britain's policies in Indonesia in an effort to ensure that the objective of western powers and Britain itself were achieved. In comparison, Britain's policies were more diplomatic compared to Dutch's rather militaristic approach. This caused Indonesian revolutionary's compliance to accept Britain's presence rather than Dutch. British occupation took less than two years but it had great effects on Indonesia's history of independence. Furthermore, Britain was involved in the series of independence talks between Dutch and Indonesia, leading to the Round Table Conference on 27 December 1949. This essay makes use of the historiographic approach and the primary sources used are British records obtained from the British National Archive, Kew, London. Secondary sources such as books have also been referred to.

Keywords: *Second World War, Lords of the East, ideology of partnership, Indonesian revolution*

Pengenalan

Dasar luar British pasca Perang Dunia Kedua (PD II) bertitik tolak daripada prinsip *ideology of partnership* atau perkongsian ideologi yang telah dikemukakan oleh British pada zaman sebelum perang, iaitu Disember 1942.

Prinsip ini antara lain menyatakan bahawa British bersedia untuk menerima tanggungjawab imperialisme berasaskan pakatan dengan kuasa-kuasa Barat utama di AT seperti Belanda dan Perancis. Sehubungan dengan itu, wilayah-wilayah kuasa Barat iaitu Perancis dan Belanda telah diletakkan di bawah pentadbiran sementara British. Dasar British terhadap AT semasa perang berpaksikan kepada beberapa perkara. Antaranya ialah bagi mengekalkan kepentingan British dan keperluan utama Komanwel. Di samping itu, ia juga bertujuan membina *strategic reserve* kuasa kolonial dan menyediakan bantuan kepada pasukan pakatan Eropah untuk menentang Jepun. British juga berusaha untuk mengekalkan rangkaian komunikasi kuasa penjajah dalam usaha mereka menyekat kemaraan Kuasa Paksi. Namun begitu, dasar-dasar Barat sebelum perang ternyata menemui kegagalan apabila mereka kalah di tangan Jepun. Apabila Jepun menyerah kalah dan PD II telah ditamatkan, kuasa Barat telah kembali ke AT bersama-sama dengan agenda penjajahan semula. Di Indonesia, zaman selepas perang merupakan zaman kemuncak revolusi Indonesia dalam usaha mengekalkan kemerdekaan mereka yang diperolehi dari pihak Jepun tetapi tidak diiktiraf oleh Belanda. Dalam suasana politik selepas perang yang kacau bilau dan tidak menentu, British telah diberikan mandat untuk mentadbir Indonesia.

Perencanaan Dasar British

Bagi menguruskan kerjasama pertahanan British dan Amerika Syarikat (AS), kedua-dua kuasa telah bersetuju untuk melantik Laksamana Angkatan Laut British, Lord Louis Mountbatten sebagai pemerintah SEAC (*South East Asia Allied Commander*). Beliau kemudiannya telah dilantik sebagai SACSEA (*Supreme Allied Commander South East Asia*) yang bertanggungjawab secara terus kepada Ketua Staf British di London.¹ Penggerak utama SEAC ialah *Indian Command* yang menyediakan tentera-tentera India melalui *British-Indian Division*. Manakala sempadan pemisah antara bidang kuasa ketenteraan British (SEAC) dan ketenteraan AS (SWPA) adalah Selat Sunda. Dalam tempoh tersebut seluruh Indonesia berada di bawah penguasaan AS kecuali Sumatra yang berada dalam zon perang British. Walau bagaimanapun, kedudukan ini telah berubah berikutan dengan keputusan yang dicapai dalam Persidangan Potsdam yang telah diadakan di Berlin pada Julai 1945 yang telah mencapai persetujuan untuk meletakkan seluruh Indonesia (kecuali Timor-timur) di bawah AS sepenuhnya.² Ia telah berkuatkuasa pada 15 Ogos 1945 iaitu pada hari Jepun menyerah kalah. Pihak *Joint Planning Staff* dalam laporannya bertarikh 16 Ogos 1945 lain menyatakan bahawa berikutan dengan perubahan keselamatan di rantau ini menjelang penamatan perang, British perlu mengambilalih kuasa SWPA (*South West Pacific Area*) dan mengadakan kerjasama sepenuhnya dengan Perancis, Belanda dan Portugis.³

Perubahan penguasaan bidang kuasa ketenteraan di antara British

dan AS sangat berkait rapat dengan agenda anti-komunis kuasa Barat yang melibatkan perkembangan di Indochina dan India selepas PD II. Senario politik dan keselamatan di kedua-dua wilayah memperlihatkan peningkatan ancaman komunis di Indochina dan gerakan kemerdekaan yang memuncak di India. Keadaan ini telah menyebabkan pakar-pakar strategi dan ketenteraan di Pejabat Luar (London) telah mengkaji semula dasar mereka di Asia Selatan dan AT. Sehubungan dengan itu, Pejabat Luar telah mengemukakan formula bagi merangka satu strategi baru bagi rantau ini. Formula ini merupakan antara tiga siri kertas dasar yang digunakan oleh Setiausaha Luar British yang pada asasnya tidak pernah dibincangkan di dalam kabinet British. Namun, pihak kerajaan memutuskan untuk menjadikannya sebagai asas penting dalam pelaksanaan dasar British di AT. Kertas kerja tersebut yang bertajuk *Stock-Taking Memorandum-Far East* telah membuat analisis bahawa kedudukan kuasa British dalam era selepas perang di rantau ini akan menjadi semakin terencil disebabkan oleh beberapa perkara iaitu:

- i. Kegagalan British untuk mempertahankan jajahan takluk mereka daripada penaklukan Jepun.
- ii. Sepanjang zaman perang, British secara jelas tidak memainkan peranan yang besar dalam menangkis serangan Jepun di Timur Jauh sebaliknya AS menunjukkan peranan yang lebih dominan dalam menentang Jepun sepanjang tempoh tersebut. Sehubungan dengan itu, AS telah muncul sebagai pemimpin kuasa Barat di rantau Timur Jauh berbanding dengan British.
- iii. Kedudukan kuasa British juga dikhuatiri akan semakin tergugat berikutan dengan kemungkinan India akan muncul sebagai satu kuasa yang penting di masa yang akan datang.
- iv. Pengaruh British di rantau ini juga akan semakin longgar apabila Burma juga bakal mencapai kemerdekaan dan kuasa British di China pula akan digantikan oleh AS.⁴

Walaupun berdepan dengan krisis kepercayaan wilayah-wilayah jajahan dan penghakisan pengaruh sebagai kuasa besar, British masih optimis dengan kedudukan mereka termasuk di wilayah-wilayah yang bukan merupakan jajahan takluk mereka. Ini kerana kepimpinan British masih diterima oleh sebahagian besar komuniti AT berasaskan pendekatan mereka yang lebih sederhana dalam berhadapan dengan tuntutan-tuntutan rakyat di wilayah-wilayah kolonial berbanding dengan Belanda di Indonesia, Sepanyol di Filipina dan Perancis di Indocina. Selain dari itu, British bertekad untuk kekal di AT kerana kawasan ini merupakan rangkaian pertahanan strategik bagi Komanwel. Dari sudut ekonomi, AT merupakan pembekal kepada bahan-bahan seperti gula, minyak sayur-sayuran, teh dan kopi yang memberikan faedah ekonomi yang besar

kepada British.

Sementara itu kertas kerja kedua yang bertajuk “British Policy in South East Asia” menumpukan perbincangan terhadap dasar British ke atas AT. Pokok perbincangan adalah mengenai pendekatan mereka ke atas Indochina dan Thailand dan peluang-peluang yang wujud bagi British di Indonesia. Kertas kerja ini juga menekankan British perlu berperanan memulihkan semula ekonomi Indonesia yang telah merosot berikutan dengan kesan perang dan pendudukan Jepun selama empat tahun. Ia antara lain menegaskan:

It is clear that we have a remarkable opportunity in Indonesia to further British influence. It is perhaps a unique opportunity in the world today since nowhere else do we find an area comparable in natural resources and population which is embarking on a new independent existence, which is eager to accept help and guidance from outside and which at the moment is looking to Britain to provide these things... The main object of our diplomacy should therefore be to show the Indonesians at all times that we have their interests at heart and to guide the present leaders in the right direction.⁵

Kertas kerja ini juga turut menyarankan pendekatan yang perlu dilaksanakan oleh British di AT keseluruhannya, iaitu dengan cara menambah dan memperkukuhkan pengaruh budaya mereka ke atas rantau ini.

Strategi selepas Perang di Indonesia

Pendudukan Jepun ke atas Indonesia semasa PD II telah mencetuskan paradigma baru dalam pergerakan nasionalisme Indonesia. Perkembangan ini membawa kepada gerakan revolusi menentang pendudukan semula kuasa penjajah ke atas negara itu. Senario semasa ini menjadi pokok persoalan utama dalam penggubalan dasar British ke atas negara itu dalam tempoh selepas perang. Perkara ini diakui oleh Clement Attlee iaitu Perdana Menteri British yang menyatakan bahawa kesulitan utama yang dihadapi oleh mereka di Jawa ialah kebangkitan semangat kebangsaan dalam kalangan penduduk tempatan berbanding dengan wilayah-wilayah di luar Jawa. Sehubungan dengan itu sebarang langkah yang bakal diambil perlu mengambil kira perkembangan tersebut. Attlee juga menegaskan sebarang tindakan yang akan dilaksanakan perlu memastikan tentang kepentingan British dan hubungan mereka dengan pemimpin-pemimpin Indonesia.⁶

Pendudukan British ke atas Indonesia selepas perang sebenarnya berasaskan kepada persetujuan yang dicapai dalam Perjanjian Portsdam yang telah dimeterai pada tahun 1945. Perjanjian ini telah memutuskan bahawa pentadbiran ketenteraan pihak Berikat di Indonesia telah dipindahkan daripada kuasa AS kepada British. Sumber rasmi British menyatakan:

It was not until July 1945, less than a month before the unexpectedly early Japanese surrender of August 1945, that the decision was taken at the Berlin (Potsdam) Conference to transfer the Netherlands East Indies from America to the British sphere of operations by bringing them within South-East Asia Command (Supreme Allied Commander, Admiral Lord Louis Mountbatten), along with all Indo-China as far north as the sixteenth parallel and Borneo.⁷

Selain bertujuan untuk mengekalkan legasi penjajahan di rantau Asia demi kepentingan politik dan ekonomi, kesediaan British untuk mengambil tanggungjawab mengurus tadbir jajahan Belanda (dan Perancis) di AT boleh dikaitkan dengan dasar luar British yang cuba menjaga hubungan baiknya dengan rakan-rakan di Eropah yang sekali gus mengutamakan rakan-rakannya di benua itu dalam pendekatan di AT. Hubungan baik British dengan rakan-rakan sekutunya terutamanya Belanda telah berlangsung di Eropah sejak zaman sebelum perang lagi dan berlanjutan sehingga era selepas perang. Perkara ini yang dinyatakan oleh H.B.C. Keeble:

British policy has always recognised the need for close ties between Indonesia and the Netherlands. As early as 1942 Queen Wilhelmina had declared the intention of the Netherlands Government to enable Indonesia to achieve equality with the Netherlands and subsequent statements by responsible Dutch politicians reiterated this intention. By the chance of war, we became directly involved but our desire has always been to do what we could to assist in bringing about a peaceful solution.⁸

Sementara itu dalam proses untuk memulihkan pentadbiran di Indonesia perbincangan telah diadakan antara British dan Belanda. Dalam perbincangan tersebut, antara perkara yang dibangkitkan ialah mengenai pendudukan semula dan pemulihan undang-undang oleh kerajaan Belanda apabila mereka mengambil alih Indonesia dari British. Mereka juga merasa bertanggungjawab dalam memulihkan kedaulatan Belanda di Indonesia. Perjanjian ini antara lain menyatakan bahawa British akan menguasai semula Indonesia sebaik sahaja penyerahan Jepun pada Ogos 1945.⁹ Tempoh ini membolehkan Belanda merangka dengan sebaik-baiknya bentuk pentadbiran yang akan dijalankan bagi menegakkan semula pemerintahan kolonial mereka.¹⁰

Reaksi Pemimpin-Pemimpin Belanda

Walaupun Belanda mempunyai hubungan yang agak istimewa dengan British, penyerahan Indonesia kepada British sebenarnya tidak dipersetujui oleh

beberapa orang pemimpin Belanda. Beberapa tokoh utama seperti Menteri Jajahan Belanda semasa Kabinet Perang iaitu J. Van Mook dan E.N. Van Kleffens iaitu Menteri Luar Belanda memilih untuk mengekalkan Indonesia di bawah AS. Mereka percaya bahawa keupayaan AS adalah lebih tinggi berbanding dengan British dari segi kapal perang, pesawat ataupun pegawai tentera. Kebimbangan ini agak jelas apabila British terpaksa berdepan dengan masalah kekurangan kakitangan dan tentera serta pengangkutan bagi mengawal wilayah yang begitu luas setelah Jepun menyerah kalah.

Pendirian Belanda yang lebih menyokong AS juga tergambar melalui permintaan Kedutaan Belanda di Washington kepada Jabatan Perang AS supaya perjanjian dan perbincangan secara formal mengenai wilayah Indonesia perlu diadakan di Washington. Walau bagaimanapun permintaan ini ditolak oleh pihak AS dengan alasan bahawa perjanjian formal dengan kerajaan Belanda tidak diperlukan kerana menurut AS, British telah mendapat persefahaman secara tidak rasmi dengan Pejabat Kolonial Belanda di Australia.¹¹ Sikap wakil Belanda itu juga telah dinyatakan oleh Mountbatten dalam satu perbincangan dalam kalangan pemimpin-pemimpin tertinggi tentera pihak Bersekutu di Singapura pada Disember 1945:

*Van Mook and Helfrich started our meeting in difficult and guarded mood. Van Mook opened proceedings by regretting bitterly transfer of responsibility for Netherlands East Indies from S.W.P.A to S.E.A.C. and complained about long delay in reoccupation of Netherlands East Indies which coupled with action of Japanese had resulted in rapid deterioration of situation which would not otherwise have been serious.*¹²

Manakala dalam kalangan pemimpin Belanda sendiri juga wujud perbezaan pandangan di antara mereka mengenai perkara ini. Contohnya P.S. Gerbrandy iaitu Perdana Menteri Belanda pada masa itu agak berselisih pandangan dengan Van Mook. Menurut beliau, pemindahan kuasa pentadbiran Indonesia kepada pihak British mempunyai beberapa faedah. Ini kerana sekiranya AS menguasai Indonesia maka tidak akan wujud kecenderungan AS dalam membantu Belanda untuk memulihkan imperial kolonial mereka. Ini kerana dasar AS pada masa itu lebih bersifat membebaskan negara-negara jajahan, berbanding dengan British memilih untuk mengekalkan kuasa. Oleh yang demikian, Belanda akan lebih selamat dengan dasar British.¹³

Sementara itu bagi Van Mook yang tidak bersetuju dengan penyerahan Indonesia kepada British, beliau juga turut menolak pendekatan diplomasi British terhadap Indonesia terutama soal kemerdekaan Indonesia pada 17 Ogos 1945. Bagi Van Mook, pihak Belanda menyifatkan kerajaan Republik Indonesia itu sebagai tidak sah dan mendesak agar kemerdekaan tersebut digugurkan. Manakala pihak British pula berpendapat desakan tersebut tidak

boleh diterima bagi mengelakkan sebarang perselisihan dengan kumpulan nasionalis Indonesia. Ini kerana pihak British sedia maklum mengenai Indonesia dipenuhi oleh para pejuang yang sentiasa bersedia untuk bertempur dengan mana-mana pihak yang menentang mereka.¹⁴ Bagi British yang sedang mengalami kekurangan anggota tentera dan peralatan senjata, sebarang konflik ketenteraan dengan pejuang-pejuang Indonesia perlu dielakkan.

Selain dari itu pihak British juga memahami bahawa kumpulan nasionalis Indonesia tidak dapat menerima sebarang idea dan rancangan perundingan yang melibatkan Van Mook. Pihak Indonesia menyifatkan tokoh Belanda itu sebagai “geng lama (*old gang*)” yang menggunakan pendekatan konfrontasi dengan pejuang-pejuang Indonesia. Bagi British dari segi strategi mereka, adalah tidak sesuai untuk menonjolkan dasar berpihak kepada Belanda dalam situasi tersebut. Ia dikhuatiri akan menjejaskan usaha-usaha diplomatik British dengan pihak Indonesia. Selain dari itu, British berpandangan bahawa penyelesaian secara ketenteraan bukan merupakan satu tindakan yang wajar, sebaliknya langkah lebih praktikal pada masa itu ialah dengan mengadakan kerjasama dengan pihak Indonesia.¹⁵ Dalam pada itu juga pihak British juga turut memberikan keutamaan terhadap keselamatan rakyat Eropah yang berjumlah 140 ribu orang yang sedang ditahan oleh pejuang-pejuang Indonesia di Jawa. Bagi mengurangkan ketegangan yang sedang berlangsung, muncul cadangan dari setengah pihak di kalangan pegawai British agar mereka memberikan pengiktirafan kepada bendera dan lagu kebangsaan Indonesia.¹⁶ Dalam masa yang sama Setiausaha Luar British menggesa Dr. Van Mook agar menyediakan satu rancangan yang lebih liberal dalam menyelesaikan konflik antara Belanda dengan Indonesia.

Operasi Ketenteraan British

Bagi Pejabat Luar British, operasi di Indonesia berasaskan kepada tiga matlamat, iaitu:

- i. Strategi ketenteraan SACSEA iaitu menyingkirkan Jepun dan merampas senjata-senjata mereka.
- ii. Misi kemanusiaan iaitu British mendakwa mereka mengambil tanggungjawab untuk menyelamatkan dan membebaskan tawanan perang.
- iii. Kepentingan politik iaitu mewujudkan ruang perundingan politik di antara Belanda dan Indonesia.

Namun begitu, British menegaskan bahawa mereka sebenarnya tidak mempunyai matlamat politik, namun ia sebenarnya berkait dengan matlamat ketenteraan dan kemanusiaan yang bertujuan untuk memulihkan semula peraturan dan undang-undang di Indonesia pada masa itu. Walau bagaimanapun British enggan menunjukkan sokongan secara terbuka kepada Belanda, namun

dalam tempoh yang tidak menentu itu British sebenarnya menyokong Belanda dan pendirian ini ditegaskan oleh Mountbatten.¹⁷

Pendudukan British ke atas Indonesia adalah bersama-sama dengan mandat bagi meluaskan tanggungjawab ke atas wilayah yang seluas 1,600,000 kaki persegi dengan jumlah penduduk seramai 128 juta orang. Pihak tentera British juga bertanggungjawab memulangkan sejumlah 283,000 orang tentera Jepun yang terdapat di Indonesia dan juga membebaskan tawanan-tawanan perang pihak Bersekutu yang dianggarkan berjumlah 100,000 orang yang sebahagian besarnya terdiri dari tawanan yang berbangsa Belanda di Jawa. Selain dari itu juga peranan mereka ialah mengekalkan undang-undang di negara itu sehingga ia dikembalikan kepada pihak Belanda.¹⁸

British juga diberikan kuasa secara *de facto* untuk menuntut penggunaan buruh awam, kemudahan penempatan dan penggunaan tanah, bangunan, pengangkutan serta kemudahan-kemudahan lain bagi keperluan ketenteraan dalam operasi mereka. Semua tuntutan ini perlu melalui pihak berkuasa *Netherlands East Indies* dan tertakluk kepada undang-undang Belanda.¹⁹ Dalam memenuhi tanggung jawab sebagai *caretaker* di Indonesia, British mengakui terpaksa berdepan dengan beberapa masalah. Menurut Attlee iaitu Perdana Menteri British kenyataannya di Parlimen:

*Upon the Japanese collapse we were suddenly faced with the task, over a very wide area and in various territories simultaneously, of disarming the Japanese forces, releasing Allied prisoners of war and internees and helping to restore normal conditions. With available resources of manpower and shipping strained in this way, problems such as have arisen in Java present particular difficulty.*²⁰

Dalam pada itu Mountbatten telah mengemukakan beberapa cadangan ketenteraan British di Indonesia. Mengikut perancangan, semua tentera British dan India perlu berundur dari Timur Jawa menjelang akhir April 1946 manakala tentera Belanda perlu berada di Surabaya dan Semarang. Menurut beliau lagi, walaupun British telah berundur dari Timur Jawa, namun mereka perlu mengekalkan tentera mereka di Jawa Barat berasaskan kepada kepentingan-kepentingan berikut iaitu:

- i. Melanjutkan tanggungjawab dengan mengambil kira persoalan yang berkaitan dengan Jepun dan APWI (*Allied Prisoners of Wars and Internees*) dan peralihan tanggungjawab kepada tentera Belanda.
- ii. Melanjutkan tanggungjawab British kepada Belanda yang perlu mengambil kira terhadap dua situasi utama iaitu:-
 - a. Sekiranya dalam siri perundingan antara Belanda dan pihak Indonesia gagal, British perlu meneruskan

tanggungjawab dalam usaha untuk menentang para pejuang Indonesia atau dikenali juga dengan nama tentera Republik Indonesia yang menyokong Jepun. Langkah ini bertujuan untuk membersihkan Jawa Barat dari kekuasaan Jepun dan menyerahkan kepada penguasaan sepenuhnya oleh Belanda.

- b. Sebaliknya dalam siri perundingan yang menunjukkan ke arah kejayaan, pihak British masih perlu untuk meneruskan usaha pihak Belanda dalam menghadapi penentangan di kalangan gerila Indonesia yang meneruskan aktiviti penentangan bersenjata di samping mengadakan perundingan.²¹

Sepanjang penglibatan British di Indonesia dalam tempoh transisi ini, British dan Tentera India British berjaya membebaskan 125,000 tawanan pihak Bersekutu dan menyelamatkan 100,000 orang pelarian. Pihak lain yang turut terlibat dalam usaha menyelamatkan ialah Persatuan Palang Merah Britain, Australia dan India. Secara umumnya seramai setengah juta orang telah berjaya diselamatkan oleh pihak British. Selain dari itu, sebanyak 700,000 ton keperluan ketenteraan dan makanan serta lain-lain keperluan telah berjaya dikendalikan oleh pihak British di Indonesia dalam tempoh tersebut. Di pihak British pula, operasi ketenteraan mereka telah menyebabkan tentera 613 British dan India British terkorban, 1,423 mengalami kecederaan serta 327 anggota tentera mereka dilaporkan hilang.

Pada hakikatnya, walaupun pihak British mencapai banyak kejayaan dalam operasi mereka di Jawa, namun mereka lebih memilih untuk tidak terlibat dalam konflik dengan pejuang-pejuang tempatan Indonesia. Pendirian British pada masa itu ialah tidak mahu terlibat dengan masalah di wilayah yang bukan penguasaan British. Merujuk kepada perkara ini, Perdana Menteri British menyatakan:

I need hardly say that His Majesty's Government do not desire to be unnecessarily involved in the administration or in the political affairs of non-British territories and their object is to withdraw British troops as soon as circumstances permit. Meanwhile, not only have we a strong moral obligation towards our Dutch Allies as the sovereign Power until they are in a position to resume control; but also the maintenance of law and order is essential to the fulfillment of the military tasks which arise out of the termination of the war with Japan and in particular to the safety of the several thousand Dutch nationals interned in the interior of the country.²²

Dasar jangka panjang British ke atas Indonesia dinyatakan dengan jelas

dalam satu mesyuarat di Singapura pada 8 Disember 1945 yang dihadiri oleh pemimpin-pemimpin tertinggi tentera Bersekutu di AT dan juga perwakilan dari Belanda serta Perancis. Berikutan dengan persidangan tersebut, satu kenyataan akhbar telah disiarkan oleh B.B.C. *Home News Bulletin* yang melaporkan:

*A statement issued after the conference between the Chief of the Imperial General Staff and SEAC Commanders at Singapore announces a more active policy for Indonesia. The British forces, which originally entered Java to disarm and to deport the Japanese, are now instructed to restore "law and order" over as wide an area as their strength permits. The statement repudiates the suggestions that the British forces are neutral in the dispute between the Dutch and the Indonesians. Dutch sovereignty is recognized by His Majesty's Government and the Indonesians are considered to be subjects demanding self government. The Allied Command in Indonesia are under an obligation to restore conditions in which negotiations between the Dutch and the Indonesians can be resumed as between a sovereign power and its subjects.*²³

Sehubungan dengan penglibatan British di Indonesia dalam tempoh transisi tersebut, Belanda akan membayar semula semua perbelanjaan yang telah digunakan oleh British. Selain dari itu, Belanda turut memberikan jaminan kepada pihak British mengenai kepentingan perdagangan British di Indonesia yang dijalankan oleh syarikat-syarikat persendirian seperti Anglo-Dutch Plantation dan Harrison & Crossfield.²⁴

Pendaratan British di Indonesia

Semasa pendaratan British suasana di Jawa adalah kucar-kacir. Kira-kira 200,000 orang tawanan berbangsa Eurasian dan Belanda masih berada di bawah kawalan pihak nasionalis Indonesia. Selain dari itu terdapat kira-kita 14,000 orang tentera Jepun termasuk juga orang-orang awam berada di sekitar Pulau Jawa dan Sumatra.²⁵ Dalam pengisytiharan kepada rakyat Indonesia pada 29 September 1945, Mountbatten menyatakan bahawa ketibaan tentera Bersekutu ialah untuk menerima penyerahan diri tentera Jepun. Selain dari itu, mereka juga bertujuan untuk mengawal keamanan, melindungi rakyat dan memulihkan peraturan dan undang-undang di negara itu sehingga kewujudan kuasa pemerintah yang baru. Dalam konteks undang-undang dan peraturan, Mountbatten merujuk kepada undang-undang Netherlands East Indies yang dikatakan sebagai lebih mudah diterima oleh rakyat Indonesia yang dilaksanakan oleh tentera-tentera NICA (*Netherlands Indies Civil Administration*).

Dalam menghadapi suasana yang sedang berlaku, British berpendirian

bahawa masalah politik di Indonesia ialah ia tidak boleh diselesaikan melalui tindakan ketenteraan sebaliknya melalui penglibatan pihak PBB. Menurut Komander Divison ke 23 Tentera British di Jawa, Leftenan-Jeneral Phillip Christison, penglibatan tentera hanya perlu dari segi untuk mengembalikan keamanan dan memulihkan undang-undang di negara itu. Beliau juga berpandangan bahawa keupayaan ketenteraan British tidak mampu untuk mengendalikan usaha-usaha menyelamat dan melindungi tawanan perang. Sehubungan dengan itu, beliau berharap agar diberikan jumlah tentera yang lebih besar terutama dalam usaha untuk mengembalikan keamanan dan memulihkan undang-undang di seluruh Jawa. Pihak British dianggarkan memerlukan seramai enam division tentera dengan kelengkapan moden. Pada masa itu terdapat kira-kira satu division tentera India British yang didatangkan dari Thailand. Kumpulan ini memainkan peranan yang besar dalam angkatan di bawah pimpinan Christison berbanding dengan tentera-tentera British.²⁶ Jumlah ketenteraan ini merupakan satu masalah bagi British dalam melaksanakan dasar mereka terhadap Indonesia. Walaupun dalam masa yang sama jumlah tentera Belanda jauh lebih besar namun SEAC sedaya-upaya cuba menunda kemasukan mereka ke Jawa kerana ia mungkin akan mencetuskan kemarahan dan keganasan di kalangan penduduk tempatan. Perkara ini dikhuatiri akan menimbulkan kesulitan bagi pihak SEAC. Berasaskan kepada perkara tersebut, kumpulan pertama tentera Bersekutu yang berjumlah kira-kira 1,000 orang tidak mendarat di Jawa iaitu sehingga 29 September 1945, sebaliknya mendarat di Sumatra.

Tindakan British mempunyai rasional yang kuat kerana mereka tidak mahu mencetuskan pertempuran dengan pejuang-pejuang Indonesia pada masa itu. Ini kerana dalam tempoh terakhir sebelum penyerahan Jepun dan kedatangan pihak Bersekutu, terdapat kira-kira 60,000 orang tentera Indonesia dan 200,000 pejuang tempatan yang lain. Jumlah ini dibantu oleh kekuatan senjata yang dimiliki oleh mereka. Menurut sumber British senjata-senjata yang jatuh ke tangan pejuang-pejuang Indonesia ialah 200 pistol dalam pelbagai jenis, 690 mesin gun berat, 700 mesin gun ringan, 25,500 raifal, 1,240 senapang *tommy*, 3,360 revolver dan sejumlah besar bahan letupan. Selain itu, mereka turut menguasai kereta-kereta kebal, trak dan peralatan tentera lain yang dirampas dari pihak Jepun dan Belanda.²⁷ Sebelum kedatangan tentera-tentera Bersekutu, tentera-tentera Indonesia terlebih dahulu menguasai bandar-bandar utama dan juga kem-kem tahanan.²⁸ Sehubungan dengan kekuatan ketenteraan yang dimiliki oleh pihak Indonesia yang agak kuat, pihak British seboleh-bolehnya tidak mahu melibatkan diri dengan masalah dalaman Indonesia. Ketika ditanya mengenai langkah-langkah yang akan diambil terutama dari segi pengiktirafan terhadap Republik Indonesia, Jeneral Christison berkata perkara tersebut bukan merupakan tanggungjawab British sebaliknya ia tertakluk dalam bidang kuasa NICA.

Berdasarkan kepada perjanjian *Civil Affairs Agreement* yang telah

ditandatangani oleh kerajaan Belanda dan British di London pada 24 Ogos 1945, penguasaan tentera-tentera British akan diserahkan secepat mungkin kepada NICA. Pendirian British dalam soal kemungkinan untuk terlibat dalam masalah politik dalaman Indonesia juga telah dinyatakan oleh Perdana Menteri di *House of Common* pada 17 Oktober 1945, iaitu:

I need hardly say that His Majesty's Government do not desire to be unnecessarily involved in the administration or in the political affairs of non-British territories and their object is to withdraw British troops as soon as circumstances permit. Meanwhile, not only have we strong moral obligations towards our Dutch Allies as the sovereign power until they are in a position to resume control; but also the maintenance of law and order is essential to the fulfillment of the military tasks which arise out of the termination of the war with Japan and in particular to the safety of the several thousand of Dutch nationals interned in the interior of the country.²⁹

Merujuk kepada kuasa *de facto* pemimpin-pemimpin Republik, British memilih untuk meneruskan pengiktirafan terhadap kuasa Belanda di Indonesia dan menolak kewujudan kerajaan Republik. Walau bagaimanapun pihak British mengelak dari berkonflik dengan pihak Indonesia sebaliknya berusaha untuk mewujudkan hubungan di antara pejuang dan nasionalis Indonesia dengan Belanda serta membawa mereka ke meja perundingan. Pada 1 Oktober 1945, Attlee telah bertemu dengan Presiden Sukarno dan menjelaskan pendirian British bahawa pihak berkuasa tentera Bersekutu tidak dapat mengiktiraf kerajaan Republik. Namun begitu British berjanji akan memberikan cadangan untuk bekerjasama bagi mengembalikan keamanan dan memulihkan undang-undang di Indonesia.³⁰

Walaupun pada dasarnya British menyokong Belanda namun mereka melahirkan rasa tidak puas hati terhadap dasar-dasar yang dilaksanakan di Indonesia dalam tempoh awal pendudukan semula iaitu pada tahun 1945. Laporan yang diberikan oleh Jeneral Christison menunjukkan bahawa dari sepuluh laporan yang dikemukakan oleh perisik ketenteraan Belanda, sembilan daripadanya adalah palsu. Usaha pembaikan dan pemulihan yang dijalankan oleh Belanda berbentuk paksaan dan lebih bersifat memberikan pengajaran kepada penduduk tempatan.³¹ Christison juga seringkali menyatakan bahawa kaedah ketenteraan tidak akan menyelesaikan masalah sebaliknya ia hanya akan dicapai melalui penglibatan PBB.³² Pihak British juga berpandangan kaedah kekerasan dan ketenteraan adalah tidak wajar digunakan dalam menghadapi penentangan penduduk-penduduk tempatan Indonesia dan menyifatkan pegawai-pegawai Belanda sebagai mendatangkan masalah dan telah ketinggalan zaman dalam berdepan dengan penentangan di Indonesia. Perkara ini terkandung dalam satu laporan yang antara lain berbunyi:

*“Moreover, the feeling of our troops in Java was that the local Dutchman was 20 years out of date in his “shoot up the nigger” attitude.”*³⁵ Kelemahan-kelemahan pihak Belanda juga turut dikritik oleh Australia. Macmohan Ball yang merupakan Wakil Politik Australia bagi Komander Bersekutu di Indonesia menyatakan bahawa walaupun pentadbiran Belanda di Batavia adalah lemah berbanding dengan sebelum perang namun Belanda dapat melaksanakan pemerintahan sebagai sebuah kuasa kolonial dengan berkesan dan liberal. Beliau juga menyifatkan pemimpin-pemimpin Belanda di Indonesia seperti Van Mook, Van Oven dan Helfrick sebagai menyusahkan, tidak berkeyakinan dan gemetar serta terlalu menunjuk-nunjuk diri. Kelemahan-kelemahan yang wujud dalam pentadbiran Belanda di Indonesia disebabkan oleh mereka tidak menjangkakan perkembangan yang sedang berlaku. Menurut Macmohan lagi, apa yang boleh dikatakan ialah pemimpin-pemimpin Belanda menunjukkan kegagalan pada setiap perkara yang dikendalikan oleh mereka.³⁴

Dalam satu mesyuarat di Pejabat SAC yang dihadiri oleh Mounbatten, Lt. Jeneral F.A.M. Browning iaitu Ketua Staf SAC, M.E. Dening, CPA SAC dan Kapten J.P. Perks RNN iaitu *Net Staff Section* pada 30 September 1945, Mounbatten melaporkan bahawa keadaan perang di Indonesia adalah serius. Pihak Belanda kini bersedia untuk menghadapi perang saudara.³⁵ Menurut Mounbatten lagi, British bersedia untuk membantu Belanda dalam memulihkan keadaan di Indonesia tetapi tidak mahu terlibat dalam perang saudara kerana ia bertentangan dengan polisi British. Namun Kapten Perks memberikan pandangan yang agak berbeza. Beliau menyatakan bahawa penglibatan British dalam perang saudara di Indonesia adalah perlu memandangkan kepada pemimpin-pemimpin nasionalis Indonesia merupakan kumpulan tali barut Jepun dan mempunyai kelengkapan senjata. Sehubungan dengan itu dasar campur tangan dan penglibatan British adalah merupakan satu keperluan bagi menentang kumpulan ini dalam usaha untuk menyelesaikan masalah dengan lebih cepat dan bukan dalam konteks untuk terlibat dalam masalah dalaman Indonesia yang hanya perlu ditangani oleh Belanda.³⁶

Dalam satu persidangan yang dihadiri oleh Sir A. Clark Kerr, Jeneral Dempsey dan beberapa orang pegawai tinggi tentera British pada 11 Mac 1946, Belanda juga telah memohon kenyataan yang lebih jelas daripada British mengenai polisi kerajaan British berhubung dengan tiga perkara utama iaitu pertama, sekiranya rundingan dengan Sutan Sjahrir³⁷ berjaya, persoalan mengenai perlucutan tentera tidak akan dipatuhi oleh Belanda. Sehubungan dengan itu Belanda memohon pandangan daripada pihak British, adakah mereka boleh memberikan kerjasama berhubung dengan perkara ini. Kedua, pihak Belanda juga bertanyakan kepada British apakah British dapat mewujudkan zon aman di Jawa Barat sekiranya rundingan Belanda dengan pemimpin-pemimpin Indonesia gagal. Ketiga, mereka juga memohon agar British mengekalkan tentera mereka di Jawa sehingga semua tahanan Jepun berjaya dibebaskan.³⁸

Reaksi dari pihak British berhubung dengan perkara di atas antara lain ialah tidak ada dalam persefahaman antara kerajaan British dan Belanda mengenai pengekalan tentera British di Jawa selepas pendudukan semula Belanda. *Prima facie* mengenai pembubaran tentera Belanda tertakluk kepada persetujuan yang akan dicapai di antara Belanda dan Indonesia. British juga menegaskan bahawa pengekalan tentera British juga adalah sukar melainkan ia berkaitan dengan kepentingan untuk memenuhi tugas dan keperluan SACSEA, contohnya mengenai perlucutan senjata dan pembebasan tahanan-tahanan perang Jepun serta operasi menyelamatkan tawanan perang. Pihak British juga menegaskan bahawa penggunaan tentera British ialah bagi memastikan keselamatan dalam menentang ancaman serangan gerila pejuang-pejuang Indonesia di wilayah mereka sendiri. Merujuk kepada perbezaan pandangan antara British dengan Belanda mengenai operasi ketenteraan mereka di Indonesia, SACSEA menyatakan bahawa terdapat beberapa cadangan yang perlu dilaksanakan:

*Operations carried out by the Dutch will be legalised and Anglo-Dutch friction will be avoided. If we do not give the Dutch complete freedom of action, we should have to limit or forbid such operations, in which case there would be serious danger of their disobeying these orders.*³⁹

Namun cadangan Lord Mountbatten itu ditolak oleh Kementerian Pertahanan British kerana mereka menjangkakan bahawa Belanda akan melancarkan beberapa tindakan agresif terhadap Indonesia. Perkara tersebut dilihat akan meningkatkan implikasi pertahanan juga akan menjejaskan reputasi British di samping menambahkan lagi masalah dengan Indonesia.⁴⁰ Berkenaan dengan permohonan kerjasama dari pihak British sekiranya rundingan Belanda dengan pemimpin-pemimpin Indonesia gagal, British menegaskan bahawa mereka akan hanya bertindak bagi meneruskan perlindungan terhadap tawanan-tawanan perang. Pihak British juga tidak akan membantu Belanda dalam usaha memperkukuhkan kedudukannya di Jawa Barat sebaliknya British hanya akan memberi pertimbangan dalam konteks untuk mewujudkan keamanan. Perkara ini terkandung dalam satu memorandum kepada duta Belanda yang bertarikh 26 Mac 1946.⁴¹ Selanjutnya dari aspek penerusan tanggungjawab tentera British terhadap tentera Jepun, ia bergantung kepada keupayaan Belanda berhubung dengan perkara ini. Dalam soal ini tanggungjawab Belanda juga hanya terhad dalam usaha untuk membersihkan wilayah yang mereka kuasai kini dari saki baki kuasa Jepun tanpa memperluaskan wilayah penguasaan mereka.⁴²

Berbanding dengan Belanda yang memilih untuk mengenakan tindakan bersenjata ke atas para revolusioner Indonesia, British berpandangan pendekatan yang lebih diplomatik adalah lebih wajar digunakan. Selain

dari itu kunci penyelesaian konflik dengan Indonesia juga terletak di tangan Belanda namun sekiranya keadaan memerlukan, mereka akan melibatkan diri. *“The Dutch have an opportunity but their present attitude is not encouraging. The remedy lies with them but if they do not apply it, and soon, we will also become involved.”*⁴³ Sehubungan dengan perkembangan yang sedang berlaku, Macmohan Ball mencadangkan pendekatan berikut:

*If I may venture to put my personal view on the part Australia might play, it is this. For the present, that is for say the next six weeks we should hold our hand, simply indicating to the U.K. our view that the introduction of Dutch troops should be delayed until reasonable hope of a political settlement has passed, and advising the U.K. of our support of any efforts made by SACSEA to bring the Dutch and Indonesians together. I think, on the other hand, that we should make it clear to the U.K. that we dissociate ourselves from any British “mediation” which shows bias in favour of the Dutch attitude as expressed up to November 5th. The British should try to facilitate, not to enforce a settlement. This policy would be built on the hope that an agreement between Dutch and Indonesians is still possible.*⁴⁴

Sementara itu bagi British, mereka cuba untuk mengelakkan konflik antara tentera-tentera India yang digunakan oleh British di Indonesia dengan para pejuang Indonesia. Ia bagi memastikan pengekalan pelan ketenteraan British di India dalam proses kemerdekaan negara itu. Dalam masa yang sama British ingin mengekalkan kepentingan Belanda sebagai rakan kongsi sama ada di Eropah mahupun di Asia. Sehubungan dengan itu British seboleh-bolehnya cuba memastikan perundingan dapat dijalankan dengan baik sebelum pengunduran tentera-tentera Berikat. Pihak British berpendapat bahawa langkah tersebut adalah penting untuk mewujudkan perdamaian di antara Barat dengan Timur di dalam era selepas perang di rantau ini.

Menurut Suryono Darusman, tahun 1946 merupakan tahun yang menyaksikan aktiviti diplomatik oleh beberapa pihak seperti British, Republik (iaitu Indonesia) dan Belanda bagi menyelesaikan konflik yang sedang berlaku. Pihak Republik memperlihatkan kesungguhan untuk mencari penyelesaian melalui jalan perundingan. Mereka dibantu oleh British yang bersungguh-sungguh memainkan peranan sebagai “orang tengah” dalam konflik antara kedua-dua buah negara. Dalam memainkan peranan tersebut British disifatkan oleh Suryono Darusman sebagai *honest broker*.⁴⁵ Sementara itu pihak Belanda pula lebih memperlihatkan kecenderungan untuk menyelesaikan masalah secara ketenteraan. Dalam menyelesaikan konflik rundingan kemerdekaan, British telah mengutarakan beberapa tokoh yang mampu bertindak sebagai orang tengah. Pada 26 Ogos 1946, Lord Killearn iaitu Wakil Khas Jajahan British bagi Asia Tenggara yang bertempat di Singapura telah tiba di

Jakarta. Beliau berperanan sebagai perantara dalam menyelesaikan konflik antara Belanda dan pihak Republik. Pada 15 November 1946, beliau telah berjaya dalam usaha untuk membawa kedua-dua belah pihak merangka satu draf perjanjian yang kemudiannya dikenali sebagai Perjanjian Linggajati. Antara isi-isi penting perjanjian tersebut ialah menetapkan pemerintah Belanda mengakui pemerintah Republik Indonesia sebagai *de facto* untuk menjalankan kuasa ke atas Jawa, Madura dan Sumatra. Selain dari itu juga kerajaan Belanda dan pemerintah Republik Indonesia bekerjasama terhadap pembentukan segera Negara Indonesia Serikat yang berdaulat dan merdeka berasaskan kepada demokrasi dan federal.⁴⁶ Namun begitu perjanjian tersebut tidak dapat menjamin perdamaian di antara Belanda dengan Indonesia. Ini kerana Belanda melancarkan Aksi Militer I pada 21 Julai 1947. Era seterusnya memperlihatkan British terus memainkan peranan sebagai agen pendamai antara Belanda dengan Indonesia dalam siri-siri rundingan politik yang akhirnya membawa kepada termeterainya Konferensi Meja Bundar pada 27 Disember 1949 di The Hague.

Kesimpulan

Tempoh dari tahun 1945-1946 merupakan zaman transisi kuasa dalam sejarah politik Indonesia. Kehadiran British ke negara itu sebenarnya sangat penting untuk mengelakkan berlakunya pengosongan kuasa sebelum kepulangan Belanda untuk menguasai semula Indonesia. Ini kerana pihak Barat telah sedia maklum bahawa sekiranya perkara tersebut berlaku, kesempatan ini akan diambil oleh tentera revolusi Indonesia yang sememangnya telah menerima kemerdekaan daripada pihak Jepun sebelum pengunduran mereka dari Indonesia. Keadaan ini sekali gus telah menyebabkan pejuang-pejuang Indonesia menolak sama sekali kehadiran semula Belanda yang cuba menjajah mereka semula. Dalam keadaan ini, pihak Barat memutuskan untuk memberikan tanggungjawab sebagai *caretaker* kepada British bagi mentadbir dan memulihkan undang-undang sivil di Indonesia dalam tempoh pasca perang. Pemilihan British sebagai *caretaker* di Indonesia adalah berasaskan kepada beberapa faktor iaitu; Keperluan dalam mengekalkan legasi kolonial di rantau ini. Selain dari itu gandingan dan persefahaman British-Belanda yang digelar sebagai *Lords of the East* memperlihatkan kepentingan peranan British dalam usaha untuk mengekalkan kuasa Belanda di Indonesia selepas PD II. Selain dari itu, pakar-pakar strategi Barat juga mengakui bahawa pengekalan kuasa mereka ke atas Indonesia sangat penting sebagai kunci kepada penguasaan kuasa mereka bagi rantau ini. Ini kerana Indonesia mempunyai segala kelebihan dari segi geo-strategik dan demografi serta sumber-sumber ekonomi yang jauh lebih besar berbanding dengan negara-negara lain di rantau ini.

Sementara itu, bagi British pula selain dari segala kepentingan yang sebenarnya berpaksikan kepada kepentingan kolonial, pelaksanaan dasar

mereka terhadap Indonesia digembar-gemburkan sebagai berlandaskan *world role* atau peranan sejagat. Slogan ini menjadi tema pelaksanaan dasar British dalam dunia antarabangsa. Walaupun British mempunyai niat dan minat yang sama dengan Belanda iaitu bermotifkan keuntungan politik dan ekonomi namun dari segi pendekatan kedua-dua kuasa ini adalah berbeza. British ternyata jauh lebih liberal berbanding dengan Belanda. Pendekatan diplomatik dan non-militer yang telah digunakan oleh British menyebabkan mereka digelar sebagai *best of the bad bunch* berbanding dengan Belanda dalam dasar mereka terhadap Indonesia. Pendekatan diplomatik dan non-militer yang mempengaruhi kejayaan dasar-dasar British di Indonesia sepanjang tempoh transisi kuasa 1945-1946. Ia sebenarnya merupakan sebahagian dari pengalaman politik British yang telah terbukti berjaya menjajah satu pertiga kawasan di dunia ini dalam tempoh kegemilangan mereka sebagai kuasa agung imperialis di abad ke- 18 dan 19.

Nota Akhir

1. Dalam SEAC, terdapat tiga bahagian utama iaitu Angkatan Darat dan Udara (*Land and Air Force*) yang dikenali sebagai *Air Command SEA* (ALFSEA) dan *British Pacific Fleet*. Ketiga-tiga bahagian ini mempunyai ibu pejabat masing-masing, tetapi beroperasi di bawah penyeliaan dan pengawalan ibu pejabat SEAC iaitu di Kandy, Sri Lanka (Ceylon). Namun atas kepentingan operasi di wilayah Timur, pada November 1945, ibu pejabat SEAC telah berpindah ke Singapura. Apabila tentera British mendarat di Indonesia, sebuah ibu pejabat SEAC yang berasingan telah ditubuhkan di Batavia.
2. CO 968/98/4, War Cabinet, Joint Planning Staff, Priorities for the war against Japan, note by the Secretary, (J.P.) (45) 93 (S) (T. of R.), 19 April 1945. Pada peringkat ini SEAC memainkan peranan yang besar dalam penggubalan dasar terhadap Indonesia sehingga ia dibubarkan pada November 1946. Selepas itu polisi British terhadap konflik di Indonesia lebih banyak diputuskan oleh Setiausaha Luar.
3. CAB 122/495, report by the Joint Planning Staff, J.P. (45) 207 (final), 16th August 1945.
4. T. Remme, *Britain and regional cooperation in South-East Asia, 1945-49*, LSE/Routledge, London, 1995, hlm. 82.
5. Remme, hlm. 84.
6. DO 35/1206, draf ucapan Perdana Menteri British di House of Commons, 17 Oktober 1945.
7. FO 371/63626, the British in the Netherlands East Indies, 30 November 1946.
8. FO 371/76141, surat dari H.B.C. Keeble di Pejabat Luar kepada Lady Violet Bonham-Carter iaitu seorang aktivis politik Parti Liberal British,

- F16032/1011/62, 26 Oktober 1949. Perkara ini jelas apabila British bertanggungjawab melatih tentera-tentera Belanda di Britain. Pada 5 Oktober 1945, seramai 3,500 orang tentera Belanda telah berangkat ke Indonesia dan diikuti oleh 4,000 orang yang lain dalam tempoh seminggu dari tarikh tersebut.
9. CAB 121/136, keratan dari *B.B.C. Home News Bulletin*, 8 Disember 1945.
 10. CAB 122/467, British draft civil affairs agreement for Netherlands East Indies territory in SEAC, 24 July 1944.
 11. CAB 122/467, civil affairs in the Netherlands East Indies, nota dari T.P. Birley, 28 March 1944.
 12. PREM 8/71, telegram dari Ibu pejabat SEAC kepada Pejabat Kabinet Perang, 11 October 1945.
 13. A.M.Taylor, *Indonesian independence and the United Nations*, Stevens & Son Limited, London, 1960, hlm. 6.
 14. PREM 8/71, Java – Internal security policy, C.O.S. (45) 605 (O), D.O (45), 8th meeting, Wednesday, 10th October, 1945.
 15. PREM 8/71, long term policy in Netherlands East Indies, D.O. (45) 14th meeting, 12.12.45. Pendirian British terhadap kebangkitan semangat kebangsaan Indonesia boleh dikaitkan dengan persetujuan yang dicapai oleh kuasa-kuasa Barat dalam Piagam Atlantik (*Atlantic Charter*) yang diadakan pada Ogos 1941, terutamanya Artikel 3 yang antara lain menyatakan “*the right of all peoples to choose the form of government under which they will live.*” Manakala dari sudut pandangan AS pula, mereka berpendapat bahawa negara-negara di seluruh dunia perlu diberikan liberalisasi berkerajaan sendiri sebagaimana yang dipersetujui oleh Britain dalam Piagam Atlantik. Malah AS enggan meneruskan dasar kolonial terhadap Filipina dan membebaskan negara itu sebaik sahaja perang tamat. Mereka juga enggan bersekongkol dengan kuasa-kuasa Barat yang lain dalam meneruskan dasar penjajahan mereka di AT. Selain dari itu mereka juga telah memberi amaran kepada British mengenai kebangkitan rakyat di Indonesia. Walau bagaimanapun Belanda mempunyai inspirasi yang berbeza mengenai piagam tersebut dalam dasarnya terhadap Indonesia. Ia tergambar dengan jelas apabila pada 26 Ogos 1941, sebaik sahaja Piagam Atlantik diistiharkan, wakil Indonesia dalam Majlis Rakyat di Batavia telah memohon penjelasan dari kerajaan buangan Belanda di London implikasi piagam tersebut ke atas rakyat Indonesia. Keputusan ini boleh dikaitkan dengan harapan Belanda bahawa hubungan Indonesia dan Belanda di masa hadapan adalah dalam bentuk kesatuan yang kekal. Keputusan ini sangat mengecewakan penduduk Indonesia terutama pengagihan kuasa yang lebih besar iaitu dari Majlis Rakyat kepada pembentukan parlimen di Indonesia. Ia juga merupakan asas kepada dasar-dasar Belanda

- di Indonesia di peringkat seterusnya dan juga turut membabitkan penglibatan British di negara itu.
16. PREM 8/71, telegram dari Pemerintah Tertinggi Bersekutu AT kepada Pejabat Luar, no. 599, 11 Oktober 1945.
 17. Drooglever, hlm. 187.
 18. FO 371/46393, Chiefs of Staff Committee, Java–internal security policy, C.O.S. (45) 605 (0), 9th October, 1945.
 19. CAB 122/467, O.T.P dari Pejabat Kabinet Perang kepada J.S.M. Washington, 25 Julai 1944.
 20. DO 35/1206, British policy towards Indonesia, 15 October 1945.
 21. PREM 8/1224, report, Chief of Staff Committee, C.O.S. (46) 92 (0), 20 March 1946.
 22. DO 35/1206, British policy towards Indonesia, 15 October 1949.
 23. CAB 121/136, keratan dari *B.B.C. Home News Bulletin*, 8 Disember 1945.
 24. CAB 122/467, British draft civil affairs agreement for Netherlands East Indies territory in SEAC, 24 July 1944.
 25. FO 371/63626, the British in the Netherlands East Indies, 30.11. 46.
 26. Mengikot Jeneral Christison, tentera-tentera British telah mengalami keletihan dan bosan setelah enam tahun berdepan dengan peperangan. Pada pandangan beliau, mereka perlu dihantar pulang untuk bersama-sama dengan keluarga berbanding dengan mendedahkan mereka dengan peluru di negara asing. Dalam pada itu juga Viceroy telah menyatakan bantahan kepada *C-in-C* mengenai penggunaan tentera India di Indonesia. Ini kerana ia akan mendatangkan kesan kepada moral tentera-tentera India di India. Selain dari itu beliau juga bimbang semangat tentera India di Indonesia akan menurun. Sehubungan dengan itu British mengambil keputusan bahawa penggunaan tentera India hanya di tahap minimum dan hanya dalam keadaan yang memerlukan, PREM 8/71, long term policy in Netherlands East Indies, report by the Chiefs of Staff Committee, 5 Disember 1945.
 27. CAB 121/136, telegram dari SACSE ke Pejabat Kabinet, SEACOS 552, 21 November 1945.
 28. Taylor, *Indonesian independence*, hlm. 7.
 29. DO 35/1206, kenyataan oleh Perdana Menteri Britain di *House of Commons*, 17 Oktober 1945.
 30. FO 371/63626, the British in the Netherlands East Indies: Tasks and achievements, 30 Oktober 1946.
 31. DO 35/1206, memorandum daripada Macmohan Ball kepada Setiausaha Jabatan Perhubungan Luar, Canberra, bertarikh 17 Disember 1945.
 32. DO 35/1206, memorandum daripada Macmohan Ball kepada Setiausaha Jabatan Perhubungan Luar, Canberra, bertarikh 17 Disember 1945.
 33. PREM 8/71, D.O (45) 8th meeting, Wednesday, 10 October, 1945, Java–

- internal security policy, C.O.S. (45) 605 (0).
34. DO 35/1206, memorandum daripada Macmohan Ball kepada Setiausaha Jabatan Perhubungan Luar, Canberra, bertarikh 17 Disember 1945.
 35. WO 203/5555, meeting conference, 30 September 1945.
 36. WO 203/5555, meeting conference, 30 September 1945.
 37. Beliau pada masa itu menjawat jawatan Perdana Menteri, iaitu Perdana Menteri Indonesia yang pertama dan juga Ketua Komité Indonesia Pusat (KNIP) iaitu sebuah badan yang berperanan mentadbir Indonesia. Jawatankuasa atau Komité ditubuhkan pada 29 Ogos 1945.
 38. PREM 8/1224, draft memorandum for the Netherlands Ambassador, 26 Mac 1946.
 39. PREM 8/263, telegram daripada Lord Mountbatten di SACSEA kepada Pejabat Kabinet, SEACOS 703, 25 Mei 1946.
 40. PREM 8/263, telegram dari Pejabat Menteri Pertahanan kepada Perdana Menteri, 1 Jun 1946.
 41. PREM 8/1224, draft memorandum for the Netherlands Ambassador, 26 Mac 1946.
 42. PREM 8/1224, draft memorandum for the Netherlands Ambassador, 26 Mac 1946.
 43. PREM 8/71, telegram dari Pemerintah Tertinggi Bersekutu AT kepada Pejabat Luar, no. 599, 11 Oktober 1945.
 44. DO 35/1206, memo daripada Macmohan Ball kepada Setiausaha Jabatan Hal Ehwal Luar, Canberra, 17 Disember 1945.
 45. Suryono Darusman, (*Recollection*), *Singapore and the Indonesian revolution 1945-50*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, hlm. 5.
 46. Perundingan ini dipengerusikan oleh Lord Killearn. Ia juga turut dikenali sebagai Perjanjian Cheribon.

Rujukan

- CAB 121/136. (1945). Keratan dari *B.B.C. Home News Bulletin*, 8 Disember.
- CAB 121/136. (1945). Telegram dari SACSE ke Pejabat Kabinet, SEACOS 552, 21 November.
- CAB 122/467. (1944). British draft civil affairs agreement for Netherlands East Indies territory in SEAC, 24 July.
- CAB 122/467. (1944). Civil affairs in the Netherlands East Indies, nota dari T.P. Birley, 28 March.
- CAB 122/467. (1944). O.T.P dari Pejabat Kabinet Perang kepada J.S.M. Washington, 25 Julai.
- CAB 122/495. (1945). report by the Joint Planning Staff, J.P. (45) 207 (final), 16th August.
- CO 968/98/4. (1945). War Cabinet, Joint Planning Staff, Priorities for the war

- against Japan, note by the Secretary, (J.P.) (45) 93 (S) (T. of R.), 19 April.
- DO 35/1206. (1945). British policy towards Indonesia, 15 October.
- DO 35/1206. (1945). Draft ucapan Perdana Menteri British di House of Commons, 17 Oktober.
- DO 35/1206. (1945). Kenyataan oleh Perdana Menteri Britain di *House of Commons*, 17 Oktober.
- DO 35/1206. (1945). Memo daripada Macmohan kepada Setiausaha Jabatan Hal Ehwal Luar, Canberra, 17 Disember.
- DO 35/1206. (1945). Memorandum daripada Macmohan Ball kepada Setiausaha Jabatan Perhubungan Luar, Canberra, bertarikh 17 Disember.
- DO 35/1206. (1949). British policy towards Indonesia, 15 October.
- FO 371/46393. (1945). Chiefs of Staff Committee, Java–internal security policy, C.O.S. (45) 605 (0), 9th October.
- FO 371/63626. (1946). The British in the Netherlands East Indies, 30 November.
- FO 371/63626. (1946). The British in the Netherlands East Indies, 30 November.
- FO 371/63626. (1946). The British in the Netherlands East Indies: Tasks and achievements, 30 Oktober.
- FO 371/76141. (1949). Surat dari H.B.C. Keeble di Pejabat Luar kepada Lady Violet Bonham-Carter, F16032/1011/62, 26 Oktober.
- PREM 8/1224. (1946). Draft memorandum for the Netherlands Ambassador, 26 March.
- PREM 8/1224. (1946). Report, Chief of Staff Committee, C.O.S. (46) 92 (0), 20 March.
- PREM 8/263. (1946). Telegram dari Pejabat Menteri Pertahanan kepada Perdana Menteri, 1 Jun.
- PREM 8/263. (1946). Telegram daripada Lord Mountbatten di SACSEA kepada Pejabat Kabinet, SEACOS 703, 25 Mei 1946.
- PREM 8/71. (1945). Long term policy in Netherlands East Indies, report by the Chiefs of Staff Committee, 5 Disember.
- PREM 8/71. (1945). D.O (45) 8th meeting, Wednesday, 10 October. Java – internal security policy, C.O.S. (45) 605 (0).
- PREM 8/71. (1945). Java – Internal security policy, C.O.S. (45) 605 (O), D.O (45), 8th meeting, Wednesday, 10th October.
- PREM 8/71. (1945). Long term policy in Netherlands East Indies, D.O. (45) 14th meeting, 12 December.
- PREM 8/71. (1945). Telegram dari Ibu pejabat SEAC kepada Pejabat Kabinet Perang, 11 October.
- PREM 8/71. (1945). Telegram dari Pemerintah Tertinggi Bersekutu AT kepada Pejabat Luar, no. 599, 11 Oktober.
- PREM 8/71. (1945). Telegram dari Pemerintah Tertinggi Bersekutu AT kepada

Pejabat Luar, no. 599, 11 Oktober .

Remme, T. (1995). *Britain and regional cooperation in South-East Asia, 1945-49*, London: LSE/Routledge.

Suryono Darusman. (1991). (*Recollection*), *Singapore and the Indonesian revolution 1945-50*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Taylor, A.M. (1960). *Indonesian independence and the United Nations*, London: Stevens & Son Limited.

WO 203/5555. (1945). Meeting conference, 30 September 1945.